

GERAARDSBERGEN

GEZIEN DOOR EEN HISTORISCH- TOERISTISCHE BRIL

ANNO 1840

door Marc VAN TRIMPONT

Het blad *Den Vlaming* (1) nr. 99 van 28 juni 1840 maakte melding van een bericht verschenen in de *'Organe'* (2) volgens hetwelk twee oud-leraars van het college van Geraardsbergen bezig waren met de vertaling en de uitgave van een oud Latijns handschrift afkomstig van de Sint-Adriaansabdij, en *handelende van de geschiedenis hunner geboorte-stad*.

Inspelend op dit bericht kondigt 'Den Vlaming' trots aan dat in hun feuilleton *'Historische wandelingen door Vlaenderen'* het eerste deel (3) gepubliceerd wordt van *het verhael en bemerkingen van den eezamen reiziger M. Lieven Christofel Sersanders nopens de stad Geeraerdsberge*. Vermoedelijk is deze Sersanders verwant met Sanderus en misschien is hij een van die twee oud-collegeleraars, want het blad noemt hem *'den geleerden naneef van Sanderus'*.

Het verhaal van Sersanders is zo merkwaardig qua stijl en qua voorstelling van zaken dat wij het jammer zouden vinden een hertaling ervan te geven; daarom brengen wij het in originele versie, ook al zal de lezer nu en dan misschien een beroep moeten doen op de dikke Van Dale...

In de eerste lente dagen van 't jaer 1065, wandelden in 't gemeynthe van Hunnigem twee mannen van een deftig en eerbiedwekkend voorkomen, die daags te voren van Lessen te peerde gereden waren naer het sterke slot van Boulaere en by den heer hadden vernacht. Zy bleven eenigen tyd stilzwygende het omliggende oord met eene zonderlinge aendacht beschouwen, maer eyndelyk hoorde men den aanzienlyksten der twee zeggen:

- Wat dunkt u, Raes van deze streek? Kent gy een die zoo aengename ligging heeft in geheel ons Vlaenderen? Op de helling van 't gebergte dat wy nu beklommen hebben, heeft de natuer hare schatten mildelyk uytgestort: den vischryken en bevaerbaren Den der besproeit de voeten der hoogte, achter ons zyn ryke bosschen, naer het zuyden en noorden strekken zich zuyvelryke beemden uit en naer den westen vruchtbare koorn-akkers.

(1) *'Den Vlaming'* was een katholiek opinie- en informatieblad dat uitgegeven werd te Gent tijdens de periode 1839-1856. Het werd gesticht door kanunnik Bracq. Zie op een van de volgende bladzijde een verkleinde reproductie van de kop van het nr.99, ons ter beschikking gesteld door de heer Maurice d'Haese uit Geraardsbergen, waarvoor dank.

(2) Vermoedelijk *'L'Organe des Flandres'*.

(3) Het hele verhaal verscheen in drie delen. Deel twee in nr.108 van 19 juli 1840 en deel drie in nr.114 van 2 augustus 1840. (Universiteitsbibliotheek Gent, ref. J4).

My speelt in het hoofd dat ik niet kwalyk doen zou dit alles te koopen van heer Geeraert wien het toebehoort en die zich beter elders zou huysvesten, aengezien hy geweldig in den neus zit van onzen heer van Boulaere.

- Doorluchtigen heer, antwoordde den metgezel met een diepe buyging, uw gedacht is grootsch en wys, men zou zelfs de nieuwe stad gemaklyk kunnen versterken indien het niet onnoodig ware, terwyl Vlaenderen en Henegauw nu onder een hoofd staen: maer hoe zal de nieuwe stad inwooners bekomen?

- 'T is waer, myn getrouwen schenker, Henegauw en Vlaenderen zyn nu onder den zelve vorst, maer eylas! zal het zoo duren? Er zegt my iets dat myn leven kort zal zyn, myne kinderen zyn jong en (ik mag wel aen u bekennen) myn wyf is niet gemaklyk en mynen broeder Robrecht, seffens te peerde: zullen de twee landen vereenigd blyven? Wat de bevolking aengaet, ik weet eenen middel om er menigen Brabander en Vlaming in te lokken; zy houden veel van vryheid, ik zal hun meer voorrechten geven dan hunne geburen genieten.

Deze twee reyzigers waren, zoo velen onzer lezers reeds weten, den goedher-tigen graef van Vlaenderen en Henegauw, Baudewyn VI, en zynen vertrouweling Raes van Gaveren. Baudewyn dede nog den zelve dag by hem komen in eene hofstede, die nu *den Wambas* (tussen Geertsbergen en Viane) genaemd wordt, den eygenaer Geeraerd en kocht van hem in der minne de gronden waer op hy de stad wilde stichten; hy was zoo voldaan van 's mans goedwilligheyd dat hy zynen naem gaf aen de nieuwe vesting en haer *Geeraertsbergen* noemde; het geen de Vlamingen verkort hebben tot *Geertsbergen* en de inwooners zelve veranderd hebben tot *Geersbargen* of, om nog nader de klanken uyt te drukken, in *Giesbargen*. De Walen hebben er *Grammont* van gemaakt, zonder te peynzen dat men dit zou kunnen nemen voor Grand-Mont of *Grooten-Berg* en dus niet genoeg onderscheyden van het fransch stedeken *Grammont*. Als Lodewyk XVIII, na het onweder der honderd dagen, Gent verliet, zeyde hy aen den hertog de Grammont, een der opperhoofden zyner lyfwacht: 'Mr. den hertog wy gaen te uwent slapen', waer uyt blykt dat hy den waren oorsprong der denderstad miskende en dat de koningen somwylen ook slapen.

Den goeden graef kon nogtans zyn bestek niet teenemaal voltrekken zonder ook een deel der heerlykheid van Boelaere er in te lyven, waer door het uyt dien hoofde en voor zoo veel onderhoorig was aen den graef van Aelst, daer het overige der stad alleenlyk den graef van Vlaenderen tot heer herkende, by zoo ver dat de Aelstenaers te Geeraerdbergen mogten voor het recht gedaegd worden, maer de Giesbargenaers te Aelst niet moesten verschynen.

Zoo hy beloofd had aen zynen vertrouweling, gaf Baudewyn aen de nieuwe stad eenen keur-brief, tamelyk vryzinnig voor de elfste eeuw. Men leest'er onder andere, *dat elk die eenigen grond in de stad Geertsbergen gekocht heeft, vryheyd zal bezitten van de stad te verlaten, na aen zyne schulden en verpligtingen voldaan te hebben. Dat niemand zal kunnen gedwongen worden van een twee-gevecht aen te gaen of zich aen de proef van vier en water te onderwerpen.* Deze en diergelyke verordeningen schynen aen eenige schryvers en, onder anderen, aen den heer Van Praet, nu koning Leopold's geheymschryver (4), genoegzaam te zyn om ons te doen gelooven dat Geertsbergen van in 't jaer 1068 een charter van gemeynte (*commune*) bekomen had; den Kanonik de Bast meynt in tegendeel dat die wetsbepalingen daer toe onvergenoegende zyn. Wat ons betreft, wy peyzen dat het eene onvolmaekte charter van gemeente was, eenen eersten stap tot de vryheyd die Philippe van den Elsass in 1190 en Baudewyn van Konstantinopelen in 1200 hebben bevestigd en voltrokken.

Zoo als den mensenlievenden graef het voorzien had, waren die voorrechten een lokaes om die stad haest eene fraeye bevolking te bezorgen, maer in die zoo gezeyde

(4) Geheymschryver = secretaris

N.º 99.

GENT

ZONDAG 28 JUNI 1840

Het Bureau dezes Blad
is by de W.º VANDER-
SCHELDEN, in de Ouder-
stract, N.º 31.

Men schryft ook in op
alle postkantooren.

Brieven en geld franco.

DEENVLAMING

VERSCHYNNDE

DEN ZONDAG, WOENSDAG EN VRYDAG.

GODSDIENST EN VADERLAND.

EENDRAGT MAEKT MAGT.

Prys van het Abonnement
ment par trimestre
francs en fraque yvide
geheel Belgien
75 centieme

Annouces
men per drie

duystere midden-eeuwen achtten de Vla-
mingen de vryheid hoog, maer den gods-
dienst nog veel hooger. Dus is de merkweer-
dige vermeerdering der bevolking toe te
schryven aen het overbrengen der abdy van
Sinte Pieter, die in het najaer 1081 Dickel-
venne (Niet *Dikke Vyne*, zoo als sommigen
zeggen) verliet om zich te Geertsbergen ne-
der te zetten op eenen kant van den Aem-
barg. In 't jaer 1110 nam zy voor patroon, in
plaats van den prins der apostelen, Sint-
Adriaen, martelaer; wanneer de overblyfze-
len van dien heyligen uyt de verbrande kerk
van Raulcourt in Henegauw naer Geeraerds-
bergen overgebracht wierden.

Die stad moest zich nogtans aen
grote rampen verwachten en haren eer-
naem van tweede hoofdplaats van keyzersch
Vlaenderen dier betalen. In 't jaer 1325, als
de Bruggelingen graef Lodewyk van Cruy
gevangen hielden, hadden de heeren van
Gent en de lediggangers van Audenaerde
den graef Jan van Namen als land-voogd
voor Lodewyk herkend en deden hem in die
hoedanigheyd van andere steden ontvangen.
Hij begaf zich naer Geertsbergen met een
talryk gevolg; de Geertsbergenaren openden
hunne poorten, maer opgemaakt door
eenige bannelingen sloten zy die zoo haest
zy er binnen zagen den heer van Gaveren
dien zy voor graef aennamen en doodden
hem met eenigen van zyn gevolg. Deze
trouwloosheyd moesten zy nadien boeten,
eerst met den kerkelyken ban tegen hun ge-
bliksemd en later door zware boeten en ver-
andering van hunne oude voorrechten voor
min voordeelige. Veel erger verging het ten
jare 1381, als de huydevetters van Geerts-
bergen zich met de Gentenaers tegen Lode-
wyk van Male, verklaerd hadden onder het
bevel van Jan Bruyneel, Jan Boele, Raze
van Herzele (Den heer Van Duyse maekt
van dezen twee bevelhebbers, den eenen
noemt hij de Raze en den anderen Van Her-
zele), en Pieter van den Bossche (5). Wou-
ter van Edinghen, jongen vlasbaerd zoo zegt
Jan van Waesberghe (6), maer heftigen
ridder, had eerst vruchteloos Geertsbergen
willen overmeesteren; hij kwam dan weder-

(5) en (6): zie volgende bladzijden.

om aengezweept door vraeklust en aen het hoofd van een magtig leger, dede eerst de Gentsche hulpbenden terug deynzen en voorders de stad op veertig verscheydene plaetsen te gelyk bespringen. Men kon 't niet staende houden tegen hem: vyf duyzend burgers wierden vreedelyk over de kling gejaegd en het vier aen twee honderd kanten in de uytgemoorde stad gesteken; een handvol Geertsbergenaars ontkwam het nieuweylys en vertrok naer Gent. Deze ramp geschiedde op eenen zondag van zomer-maend (7) (en niet in hooy-maend of Julius, zoo van Waesberghe en den heer van Duyse schryven).

Den vreeden jonker van Edingen vervoegde zich haest in't klooster van Nonnen-Bossche (dan tusschen Kalken en Lokeren, later te Heusden en eyndelyk te Gent) met graef Lodewyk om Gent te belegeren en was van zin de Gentenaers ook zyne vuyst te doen gevoelen, maer hier rekende hy zonder zynen weerd.

De Gentenaers, die wisten hoe roekeloos en onbezonnen het heerken altyd voorwaerts rende, stelden zich ten getal van honderd in eene hinderlaeg met een deel der dapperste van de overgebleven Geertsbergenaren en gelukten welhaest in hunnen aanslag. Zy omringden den jonker, met zynen broeder en de heeren van Montigny, De la Hamaide, de Trisson en andere, die, hoewel Walen, zeer wel Vlaemsch verstonden als de verborgen pykeniers opstonden en riepen *slaet dood ! slaet dood !* Wouter van Edingen en byna alle zyne gezellen sneuvelden op eene boogscheut van de Keyzerpoort.

Er zyn mannen die meynen dat men aen eenen eersten, en dan mislukten, aenval van den jonker op de stad verschuldigd is de aerdige feest met den naem *Tonnekenbrand* (De Geertsbergenaers zeggen ook dikwijls *Tonnekenpek*) bestempeld en jaerlyks den eersden zondag van den vasten op den âembarg gevierd. Op dien dag ziet men burgemeester en schepenen, de geestelykheyd met den heer pastoor aen het hoofd en andere mannen *comme il faut* den âembarg, met den statigen stoet optrekken. Daer gekomen, zingt men de litanie van O.L.V. in de kapel aen de Moeder-Maegd toegewyd, en naer dat zy geëyndigd is bied men aen den eerweerden heer pastoor eenen beker; den man dubt een weynig, want in den kroes zwemt een kleyn vischken dat zeer verwonderd is van in zulk een nat te dobberen; maer midderyl heeft elken heer den beker gevuld; ieder drinkt; Z. Eerw. drinkt mede! het kwispelsteertend kameraedjen is, in eenen vollen teug, heldhaftig doorgezwolgen, en den losgeborsten jubelkreet stygt naer den hemel (P. Van Duyse). Op den zelve oogenblik opent men toegebrachte manden: de mastellekens rollen en vliegen in 't rond, het regent en hagelt mastellen tot beneden den barg, en naer de mastellen verschynt eene wolk van zoo gezeyde haringen. Alles is verward en overhoop: de jongens vallen op de koeken, als of zy in vier dagen geen pap gezien hadden, dezen lacht, dien schreewt, daer is eenen met eene blauwe ooge, ginder eenen anderen met eene scheur van eene half ei in de kiel: menige boerin verliest haren strooyen hoed en heeft moeyte om hem aen het een of andere waelsch wyf te doen wederom geven.

Die den oorsprong van dit zeldzaam feest tot het jaer 1380 brengen, zeggen dat de Geertsbergenaers, uytgehongerd door het beleg van Wouter van Edingen, den jonker deden gelooven dat zy nog noodruft hadden in overvloed, met haringen en kleyn gebak van de muren naer zyn leger te werpen.

(5) Misschien is het interessant te noteren dat B. JOURET het heeft over Jean Prunelle, Jean Boele, Rason van Herzele en Pierre du Bois (Cfr. B. JOURET, *Grammont son origine et son histoire au mouen âge, d' après J. van Waesberge et autres écrivains*, Geraardsbergen, 1840, p.64), en J. VAN WAESBERGE zelf over (maar dan in de accusatief gesteld) Joannes Prunellus, Joannes Bola, Raso Herselensis (Herselius) en Petrus van den Bossche (cfr. *Gerardimontium sive altera...*, Brussel, 1627, p. 76).

(6) Van Waesberge heeft het over: *Gualterus de Enghien, (...), nondum egressus primam adolescentiam* (nog niet ontgroeid uit de eerste jeugd); (o.c., p.77).

(7) Zomermaand = juni.

Anderen meynen dat het begin dezer zonderlinge plegtigheyd veel ouder is en opklimt tot den tyd van den ouden Geeraerd of zelfs tot den heydendom. De eerste melding die van Tonnekenbrand te vinden is komt voor in een stadsrekening van 't jaer 1412.

Wat er ook van zy, er is geen twyfel nopens de rampspoed van Geertsbergen in 1381. De overgebleven burgers die zich in eene sterkte van 't raspalien-bosch (*Porcellets de la Raspaille*, zegt Froissart) vertrokken hadden en daarom *zwyntjes van Raspaille* by genaemd wierden, toonden over al hunne tanden (8). Den inlandschen oorlog eyndigde gelukkiglyk onder Philippe-den-Stouten; door haere fraeye gelegenheyd bekam de stad van Geeraerd haest hare inwooners weder, herbouwde met zorg hare vestingen en ontving van den graef hertog nieuwe voorrechten. In den kryg der Gentenaren tegen Philippe-den Goeden (Philippe verdiende niet altyd zulken bynaem), hielden het de Geertsbergenaers met dien Franschman, maer zy wierden overrast door zes honderd Gentsche voetgangers die onder het bevel waren van Gilles van Leys, Samson van den Bossche en Wouter Leenknecht. Zy hadden tegen hunnen dank de poorten geopend en de Henegauwers ter hulp geroepen, maer zy waren het haest leed. De walen hernamen de stad, maer zy plonderden alles wat er in was; niet te min bleef zy getrouw aen den graef en wierd daarom andermael de prooy der gezellen van de groene tente (9), maer zy wierd nogtans niet gehandeld als Lessen, Deux Acren en Ath van de zelve gezellen uytgeroofd en in asschen geleyd.

Naer den vrede van Gaveren bekam Geertsbergen van Philippe voortaan ontslagen te zyn van het rechts-gebied der Gentenaers.

Onze Denderstad had min te lyden in den oorlog der zelve heeren tegen Maximiliaen van Oostenryk, maer geweldig veel ten tyde der beeldstormery. God en den koning getrouw, wederstonden zy eerst dapperlyk aen de geuzen, en als het hun onmogelyk geworden was, hadden zy liever hunne vaderstad te verlaten en in Henegauw eene schuytplaets te zoeken dan te verblyven met goddelooze heyligschenders die door dweep- en roofzucht aengedreven de kerken en gasthuysen ontheyligd en geplonderd hadden. Zy kwamen maer weder in 1594, als het hun toegelaten wierd de puynhoopen van Gods tempelen door nieuwe gebouwen te doen verdwynen en in vrede den voorvaderlyken godsdienst uyt te oeffenen.

Dat de groote meerderheyd der Geertsbergenaren nog even aen onze H. Godsdienst vastgekleefd is, heeft doen blyken het onthael dat zy op H. Drievuldigheyd's avond gadaen hadden aen Z. Hoogw. onzen onvermoeyelyken bisschop.

Terwyl de straten zoo bergachtig zyn in deze stad, rust ik hier een poos uyt moeyte.

(wordt vervolgd)

(8) De Portemont verwijst naar Kervyn de Lettenhove volgens dewelke 'porcellets' bendes boeren waren die verdreven van hun gronden zich in het bos verzamelden om zich te wreken op de Boergondiërs door de kastelen aan te vallen waar deze een toevluchtsoord hadden gevonden. (A. DE POPRTEMONT, *Recherches historiques sur la ville de Grammont en Flandre*, Gent, 1870, t.I., p.94, voetnoot 1).

(9) Vermoedelyk het groepje strijders aangevoerd door een zekere Corneel Seysone: (...) *Il y eut un combat acharné près de Meirelbeke: là un boucher Corneille Seyssone, porte-enseigne des compagnons de la verte tente, résista longtemps avec une poignée d'hommes, (...)*. (B. JOURRET, o.c., p.77.)